

LEKCJE EKONOMII DLA MŁODZIEŻY

1
LEKCJA

Po co nam ekonomia?

EKONOMIADLAMŁODZIEZY.PL

1. Cel lekcji

Zapoznanie uczniów z podstawową definicją ekonomii i ukazanie jej znaczenia w codziennym życiu.

2. Kluczowe pojęcia i problemy:

- Z czego wynika potrzeba badań ekonomicznych;
- Definicja ekonomii;
- Znaczenie ekonomii w codziennym życiu;
- Zachowanie celowe.

3. Pomoce dydaktyczne:

- Kartki papieru z wydrukowanymi zadaniami;
- Ołówek;
- Film o ołówku (ewentualnie wprowadzenie prowadzącego, przy użyciu argumentacji z filmu).

4. Czas

Jedna godzina lekcyjna (45 minut)

5. Plan zajęć:

- Wprowadzenie;
- Zadanie dla uczniów nr 1;
- Prezentacja filmu Ja, ołówek (jeśli sala wyposażona jest w projektor);
- Zadanie dla uczniów nr 2;
- Omówienie wyników i komentarz z punktu widzenia ekonomii.

6. Podsumowanie

📌 Wprowadzenie

Niniejszy tekst zawiera konspekt lekcji pt. **Po co nam ekonomia?** projektu **Lekcje Ekonomii dla Młodzieży**. Jest to pierwsza lekcja, dlatego należy powiedzieć uczniom, jaki projekt realizujemy, kim jesteśmy, a także jakie cele ma nasze Stowarzyszenie oraz Instytut. Można od razu wyjaśnić, że naszym celem jest również to, żeby to oni współtworzyli te zajęcia, aktywnie się w nie angażując.

W trakcie tych zajęć spróbujemy odpowiedzieć na pytanie, czy ekonomia jako nauka jest nam w ogóle potrzebna i jak można ją definiować. Postaramy się omówić najważniejsze pojęcia związane z ekonomią, odnosząc je do realnych warunków i sytuacji. Lekcja ma na celu zaktywizowanie uczniów tak, aby samodzielnie dochodzili do konstruktywnych wniosków – prowadzący powinien tylko kierować dyskusją i naprowadzać na wyjaśnienie kluczowych dla nas zagadnień.

✎ Zadanie dla uczniów nr 1

Podziel klasę na 5-6 zespołów i rozdaj im kartki z wydrukowanymi tabelkami:

grafit					
drewno					
lakier					
gumka					
metalowa obwódka					

Następnie pokaż uczniom ołówki i wytłumacz, że w tabeli znajdują się produkty, z których się on składa. Poproś uczniów, by wpisali do tabeli, jakie zawody lub procesy są potrzebne do wykonania danego produktu. Najlepiej podać przykład metalowej obwódki trzymającej gumkę – metal musi być uformowany w obręcz, musi powstać odpowiedni stop, metal musi być wydobyty, do jego wydobycia potrzebne są np. kilofy; aby zaś powstały kilofy potrzebne są trzonki, drewno itd. Zaznacz, że jeżeli skończy się miejsce w tabeli, to odpowiedzi mogą wpisać na osobnej kartce. Na wykonanie zadania daj uczniom **2 minuty**.

Po 2 minutach niech każda grupa poda liczbę zawodów lub procesów, które wypisała. Poproś o kilka przykładów i tak jak w filmie o ołówku, zaznacz, że surowce często pochodzą z różnych krajów i regionów: kauczuk na gumkę z Ameryki Południowej, drewno z Rosji, grafit ze Śląska.

Zwróć uwagę, że każdy z producentów danego dobra działał we własnym interesie. Jednak jakimś cudem ich indywidualne wysiłki, bez bezpośredniego ustalania, zaowocowały wyprodukowaniem ołówka. A ludzkość tworzy przecież dużo większe rzeczy niż ołówki! Wyjaśnij uczniom, że ta dziwna siła, która łączy producenta kauczuku z Brazylii ze śląskim górnikiem, to jedno z kluczowych pojęć ekonomii, czyli rynek.

🎬 Prezentacja filmu *Ja, ołówek*

Jeżeli masz możliwość, to zaprezentuj klasie film *Ja, ołówek*.

[youtube.com/watch?v=N_eNM4xkwbw](https://www.youtube.com/watch?v=N_eNM4xkwbw)

Jeśli nie będziesz dysponował projektorem, przedstaw argumentację z filmu. Będziesz miał wtedy więcej czasu na omówienie pozostałych zagadnień.

✍ Zadanie dla uczniów nr 2

Ale czym dokładnie zajmuje się ekonomia oprócz badaniem rynku? Czy można ją zdefiniować bez używania pojęć ekonomicznych?

Każdej z grup daj wcześniej przygotowane kartki papieru z wydrukowanymi pytaniami dotyczącymi naszej lekcji. Pytania będą następujące:

1. *Z czym kojarzy się wam pojęcie ekonomia? Jak byście ją zdefiniowali? Starajcie używać się pojęć z dnia codziennego, a nie pojęć typowo ekonomicznych.*
2. *Jak ekonomia wpływa na nasze życie? Czy ekonomia jest ważna w naszym życiu?*
3. *Czy organizacje charytatywne albo artyści tworzący swoje dzieła nie dla zysku, lecz z wewnętrznej potrzeby, mogą być przedmiotem badań ekonomicznych?*
4. *Co skłania ludzi do działania? Czy zawsze osiągają swoje cele?*

💬 Prezentacja odpowiedzi i dyskusja nad nimi

Grupy uczniów przedstawiają swoje odpowiedzi. Prawdopodobnie punkt ten będzie najdłuższy w całej lekcji. Musimy pamiętać o tym, że mamy tylko 45 minut, należy jednak wysłuchać odpowiedzi i trochę podyskutować na ich temat. Przebieg tej części w dużej mierze zależy od uczniów. Jeśli się zaangażują i udzielą ciekawych odpowiedzi, to rola prowadzącego będzie polegała tylko na moderowaniu dyskusji. Inaczej sprawa będzie wyglądała, gdy uczniowie zlekceważą zadanie. W takiej sytuacji to prowadzący będzie musiał w znacznej części omawiać poszczególne pytania i zachęcać do dyskusji.

Poniżej znajdują się pytania wraz z odpowiedziami, na które powinniśmy kierować dyskusję i ująć je w podsumowaniu.

i Poniższe odpowiedzi traktuj jako poszerzenie własnej wiedzy i ubranie w słowa tego, co już wiesz. Nie ucz się ich na pamięć – to ogólne kompendium, które ma pomóc Ci poprowadzić dyskusję w klasie.

Ad. 1. Z czym kojarzy się wam pojęcie ekonomia? Jak byście ją zdefiniowali?

Można się spodziewać różnorodnych odpowiedzi i zapewne większość z nich będzie poprawna (ekonomia to nauka o gospodarce, firmach, giełdzie, bankach itp.). My postaramy się jak najbardziej je uogólniać – głównie dotyczy to definicji ekonomii. Obecnie ekonomia bardzo często kojarzy się z matematyką, która jest w niej czasem wykorzystywana, lecz nie jest najważniejszą częścią tej dziedziny. Ekonomia jest przede wszystkim nauką społeczną, czyli zajmuje się badaniem relacji między ludźmi.

! Odpowiedź na pytanie, co jest w niej najważniejsze brzmi: człowiek.

Wspólną cechą wszystkich ludzi jest to, że działają. Można powiedzieć, że jest to najważniejsze założenie (aksjomat) ekonomii. **Ludwig von Mises** w *Ludzkim działaniu* ujął to następująco: ***Działanie jest nieodzownym atrybutem istot ludzkich.***

Co oznacza to, że człowiek działa? Działać to znaczy wybierać cele (każde działanie ma jakiś cel) i środki prowadzące to jego osiągnięcia. Prześledźmy to rozumowanie na konkretnych przykładach. Założmy, że chcemy wypić szklankę wody, ponieważ chce się nam pić. W tym momencie podejmujemy działanie. Naszym celem jest zaspokojenie pragnienia, a środkiem prowadzącym do jego realizacji jest szklanka wody. Drugi przykład: oglądamy telewizję. Celem jest przyjemność, a środkiem czas wolny. Za skrajny przykład możemy podać kradzież np. telefonu. Celem w tym przykładzie może być np. chęć polepszenia swojego samopoczucia, a środkiem prowadzącym do tego jest kradzież. Zmieniając nazewnictwo na bardziej ekonomiczne możemy powiedzieć, że **nasz cel będzie przychodem, a środek prowadzący do jego realizacji nakładem**. Tak w przypadku przykładu z wodą, nakładem jest woda, a przychodem zaspokojenie pragnienia. W przykładzie z telewizorem przychodem jest przyjemność, a nakładem czas wolny (w tym czasie moglibyśmy np. ograć w piłkę lub nawet iść do pracy i osiągnąć przychód pieniężny – te niewykorzystane możliwości stanowią koszt alternatywny).

Aby osiągnąć konkretny cel, musimy posiadać środki prowadzące do jego spełnienia np. woda, czas wolny, pieniądze itp. Inaczej rzecz ujmując musimy posiadać jakieś dobro (woda, czas wolny, pieniądze itp.), które jest **rzadkie**. Rzadkość dóbr to sytuacja, w której nasze zapotrzebowanie na nie jest większe od ich dostępności. Ekonomia zajmuje się tylko dobrami rzadkimi (ekonomicznymi). Inaczej nie byłoby mowy o ludzkim działaniu. Jako przykład dobra nieekonomicznego można podać powietrze – nie musimy podejmować żadnych działań, żeby je zdobyć. Powietrze stanowi ogólne warunki działania (jest dobrem wolnym) i jest go pod dostatkiem dla każdego człowieka (w normalnych warunkach).

Warto w tym momencie wrócić do naszego przykładu z kradzieżą telefonu i wyjaśnić kwestię człowieka ekonomicznego (homo oeconomicus), pojęcia stworzonego przez ekonomistów klasycznych. Jest ono rozumiane następująco: człowiek z natury jest egoistyczny i dąży tylko do pozyskania jak największej ilości dóbr, aby osiągnąć jak największe osobiste korzyści. Tak postawiona sprawa – pomimo swojej popularności – nie ma wiele wspólnego z ekonomią. Z punktu widzenia ekonomii każde działanie jest egoistyczne, ponieważ ma na celu polepszenie naszej sytuacji. Wolontariat w akcji charytatywnej, czyli działanie nazywane potocznie altruistycznym, daje jego uczestnikom egoistyczną korzyść (lepsze samopoczucie, chęć zdobycia doświadczenia zawodowego, zaspokojenie potrzeb religijnych) kosztem czasu wolnego i wysiłku.

❗ Ekonomia nie ocenia wybieranych celów, tym zajmuje się etyka.

Etyk powie: "Twój cel jest niewłaściwy, ponieważ pobudki, które tobą kierują, są egoistyczne". Ekonomista natomiast powie, że środki (dobra), które wybrałeś do osiągnięcia celu pozwolą lub nie pozwolą ci go osiągnąć - tak jak w naszym przykładzie. Kradzież jest zła i etyk na pewno ją potępi (jak każdy z nas), ale ekonomista nie ocenia wybieranych celów. Może tylko powiedzieć np.: „Koszt kradzieży (w tym przykładzie dyskomfort psychiczny, konsekwencje prawne) jest wyższy niż uzyskany przychód”.

Warto dodać, że sam realizowany cel jak i środki do niego użyte nie są oceniane przez ekonomistów w kategoriach moralnych. Każda partia polityczna w swoim programie ma gdzieś punkt o zmniejszeniu bezrobocia. Ekonomista powie takiej partii, jak ten cel osiągnąć. Przypuśćmy jednak, że znajdzie się partia, która powie, że chce zwiększać bezrobocie. Ekonomista również poda środki do osiągnięcia tego celu.

Skrajnym przykładem ludzkiego działania, które nie jest racjonalne, ale nie z ekonomicznego punktu widzenia, jest zażywanie używek. Pozyskanie heroiny może być ocenione jako nieracjonalne i niemoralne, jednak ekonomia nie zajmuje się takimi ocenami i działania wymagane do jej zdobycia są przedmiotem ekonomii, tak samo jak każde inne działania w świecie rzadkich zasobów.

Podsumowując:

W ekonomii najważniejszy jest działający człowiek. Działać to znaczy wyznaczać cele (każde działanie ma jakiś cel) i stosować środki (dobra) do ich osiągnięcia. Innymi słowy, działać to ponosić koszty, aby osiągnąć przychody. Ekonomia nie jest nauką o wyborze celów, te przyjmuje za dane (nie ocenia ich pod względem racjonalności i etyki), skupia się na samym działaniu. Ekonomia jest nauką o ludzkim działaniu w warunkach ograniczonych zasobów. Inaczej rzecz ujmując, ekonomia skupia się na koniecznych logicznych zależnościach istniejących w świecie ludzkiego działania, a w szczególności na zależnościach zachodzących w społeczeństwie, gdzie mamy do czynienia z podziałem pracy.

Ad. 2. Jak ekonomia wpływa na nasze życie? Czy ekonomia jest ważna w naszym życiu?

We wstępie do *Ekonomii Samuelsona i Nordhousa* czytamy, że wiedza ekonomiczna pomaga nam w podejmowaniu decyzji dotyczącej kupna domu, finansowania edukacji dzieci czy wypracowania przyszłej emerytury.

Ekonomia to ciekawa, inspirująca i rozwijająca się nauka. Na nurtujące problemy odpowiadają nie tylko ekonomiści, pomagają im w tym filozofowie, matematycy, biolodzy, psycholodzy, fizycy, a nawet pisarze. David Friedman to jeden z barwniejszych ekonomistów, który prócz rozwijania swojej koncepcji anarchistycznego kapitalizmu zajmuje się pisaniem powieści fantastycznych. Jest autorem świetnej książki *Ukryty ład. Ekonomia życia codziennego*. We wstępie tłumaczy czytelnikowi, jak dużo ekonomia czerpie z innych dziedzin nauk i vice versa. Podobno programiści z wydawnictwa Maxis natchnieni treścią tej ciekawej książki stworzyli popularną grę – *The Sims*. Innym przykładem może być Wikipedia – podobno jej twórca, Jim-

my Wales, stworzył ją zainspirowany ekonomiczną koncepcją spontanicznego ładu noblisty Friedricha von Hayeka.

Gospodarcza strefa życia często istotnie wpływa na to, co oglądamy, o czym słyszymy, co widzimy i jakie decyzje podejmujemy. Widać zatem wyraźnie, że życie gospodarcze jest z nami od kołyski, aż po grób i z tego chociażby względu powinniśmy poznać prawidła, jakimi kieruje się rynek. Przykładem zastosowania ekonomii do wyjaśniania świata może być rozpad ZSRR, który nastąpił z przyczyn gospodarczych, kryzysy finansowe czy bardziej prozaiczne choć nie mniej istotne – wzrost cen czy bezrobocie.

Ekonomia zajmuje się też powiązaniem między działającymi ludźmi i wyjaśnia, jak dbający o własny interes ludzie potrafią skoordynować swoje działania bez narzuconego z góry planu, aby stworzyć coś takiego jak ołówki czy jeszcze bardziej skomplikowane przedmioty. Drugi człon naszego pytania dotyczy tego, czy ekonomia jest ważna w naszym życiu. Bez wątplenia każdy z nas chce żyć w jak największym komforcie i osiągać to, co założył w swoich planach. Nie jest chyba znana w historii partia polityczna, która by w swoim programie wyborczym obiecywała zmniejszenie dobrobytu. Jednak wiele z tych partii w praktyce ów dobrobyt swą polityką umniejszało. Wzrost cen czy bezrobocie powoduje zawężenie możliwych do realizacji celów i to nie tylko tych materialnych. Mając więcej trosk finansowych, nie mamy czasu ani nastroju np. do rozwoju duchowego, a będąc ubożsi, mamy mniej środków do dzielenia się z potrzebującymi. Pamiętajmy także o tym, że ekonomia nie ocenia celów. Asceta, który wyrzeka się dóbr doczesnych, też osiąga cele i potrzebuje do tego środków. Żyjemy w systemie opartym na współpracy społecznej, w której występują pewne prawidłowości. Aby realizować zakładane cele, musimy te prawidłowości znać i się do nich dostosowywać.

📌 Po to właśnie jest ekonomia. Ma nam ułatwić osiągnięcie założonych celów.

Ad. 3. Czy organizacje charytatywne lub artyści tworzący pro publico bono są potencjalnie przedmiotem badań ekonomicznych?

Analizując ekonomię z perspektywy „człowieka ekonomicznego”, artysta tworzący za darmo nie znajduje się w obszarze zainteresowań ekonomii, ponieważ nie dąży do osiągnięcia zysków pieniężnych. Powiedzieliśmy już sobie wcześniej, że takie ujęcie jest błędne, ponieważ organizacje niekomercyjne, czy np. natchniony poeta, też osiągają cele (przychód) i potrzebują do tego odpowiednich środków (ponoszą koszty). Bardzo upraszczając, przychodem w przypadku artysty może być samorealizacja, uznanie i sława, a kosztem wolny czas, który też jest dobrem rzadkim. Ekonomista nie może orzekać, czy wybrane przez artystę cele są właściwe czy nie, może tylko powiedzieć, czy zastosowane środki doprowadzą do niego i jakie są między nimi relacje.

Na kolejnych lekcjach omówimy problem innego kosztu – kosztu alternatywnego, czyli tego, co poeta traci, poświęcając swój czas na pisanie wierszy, a nie np. na pracę na stacji benzynowej.

Ad. 4. Co skłania ludzi do działania? Czy zawsze osiągamy swoje cele?

Powiedzieliśmy sobie, że każdy człowiek działa i jego działanie jest zawsze celowe. Nasuwa się teraz pytanie, z jakiego powodu działamy? Dlaczego kupujemy jedzenie, nowe ubrania, czytamy książki czy odpoczywamy?

! Odpowiedzią na to pytanie jest: odczuwany przez nas dyskomfort.

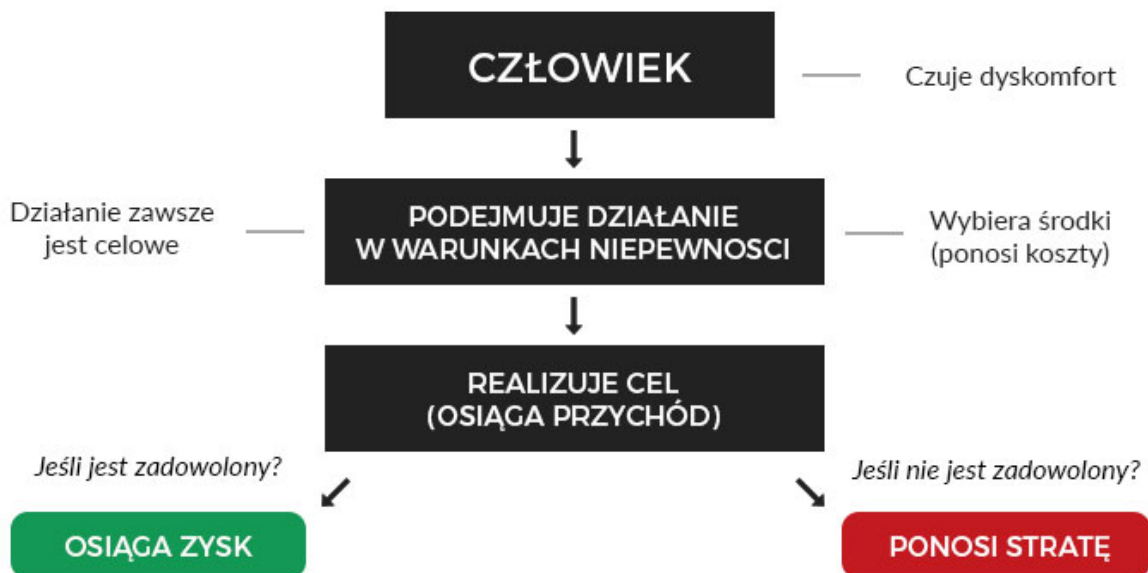
Jemy, ponieważ czujemy głód; odpoczywamy, ponieważ jesteśmy zmęczeni; czytamy, ponieważ czujemy, że nasza erudycja jest niezadowalająca itd. Niestety nie każde działanie prowadzi do zadowalającego dla nas rozwiązania. Stosując wcześniejszą metę, jeśli podejmujemy jakieś działanie i osiągamy cel, który daje nam satysfakcję, to takie działanie przyniosło nam **zysk**. Jeśli natomiast nie osiągnęliśmy założonego celu, lub okazał się on mniej satysfakcjonujący, niż przypuszczaliśmy, to ponosimy **stratę**. To, że działanie może przynieść stratę, nie oznacza, że człowiek nie powinien podejmować działania. Podejmując jakieś działanie, zawsze zakładamy, iż będzie ono udane. Każdemu działaniu towarzyszy jednak **niepewność**.

✓ Podsumowanie

1. W ekonomii najważniejszy jest działający człowiek, który wybiera cele i środki prowadzące do niego.
2. Ekonomia nie ocenia celów, jakie wyznacza sobie człowiek – może tylko mówić, czy środki prowadzą do określonego celu i jakie są relacje między nimi.
3. Każde działanie człowieka jest celowe i wiąże się z niepewnością.
4. Ekonomia bada efektywność osiągania celów i wykorzystania środków w ramach różnych systemów gospodarczych, rozpoczynając się od gospodarki wolnorynkowej - rocesu dobrowolnej i nieskrępowanej wymiany praw własności.

Jako podsumowanie lekcji możesz dla utrwalenia narysować schemat ludzkiego działania:

📁 Materiały dodatkowe

1. Prezentacja multimedialna *Czym jest ekonomia?*
2. Film *Ja, ołówek* wraz z napisami
3. Kartki z zadaniem nr 1 i nr 2 dla uczniów

📖 Literatura podstawowa

1. Ludwig von Mises *Wyjątkowe miejsce ekonomii* (frag. 37. rozdz. *Ludzkiego działania*)
2. Ludwig von Mises *Zasadnicze problemy ludzkiej egzystencji* (frag. 39. rozdz. *Ludzkiego działania*)